

ANADOLU UYGARLIKLARI

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve Meral Akurgal'ın yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Anadolu Uygarlıkları

Metin: Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal

Kapak Tasarımı: Gamze Uçak

Sayfa Düzeni: Canan Özmen

©Meral Akurgal Tüm Hakları Saklıdır.

Kasım 2014, Ankara

Phoenix Yayınevi- I. Baskı

ISBN No: 978-605-4657-90-2

©Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

<http://www.phoenixyayinevi.com>

Baskı:

Desen Ofset A. Ş.

Sertifika No: 11289

Birlik Mah. 448. Cad. 476. Sk. No: 2

Çankaya/Ankara Tel: 0 (312) 496 43 43

Dağıtım:

Siyasal Dağıtım

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

İÇİNDEKİLER

Önsöz (VII-IX)	<i>Anadolu Uygarlıkları Kitabının Yayınlanması Öyküsü.</i>
Giriş (XI-XVIII)	<i>Türk Müzeleri. Daha çok Bilimsel Kazı Kaçak Kazıları Önler. Yabancı Heyetlerin Kazıları. Yurdumuzdan Kaçırılan Eserler Geri Gelir mi? Türkiye’de Arkeolojinin Durumu. Turizm Bakımından Eski Eserlerimiz. Eski Eserlerimizi Tanıtma Politikamız. Anadolu’nun Dünya Tarihindeki Yeri ve Rolü. Anadolu Tarihinin Oluşumunda Jeomorfolojik Özelliklerin Etkisi.</i>
Bölüm I	<i>(19-28) Dünyanın Yaşı. İnsanımı Yaratıklar. Taş Çağı. Khalkotitik Çağ. Eski ve Orta Tunç Çağı, Troya IV Uygarlıkları.</i>
Bölüm II	<i>(29-40) Öntarih (Protohistorya). Hatti Uygarlığı (M.Ö. 2500-2000).</i>
Bölüm III	<i>(41-128)Hatti-Hitit Beylikleri Dönemi. Eski Hitit Krallığı. Hitit Büyük Krallığı. Hurriler. Troya VI Uygarlığı (M.Ö. 2000-1200). Yeni Tunç Çağı.</i>
Bölüm IV	<i>(129-194) Demir Çağı, M.Ö. I. Binde Küçük Krallıklar Dönemi, Geç Hitit, Urartu, Frygia, Lydia, Karia ve Lykia Uygarlıkları.</i>
Bölüm V	<i>(195-212) Hellen Uygarlığı (M.Ö. 1050-30).</i>
Bölüm VI	<i>(213-217) Roma Çağı (M.Ö. 30-M.S. 395)</i>
Bölüm VII	<i>(219-224) Bizans, Selçuk ve Osmanlı Çağlarına Toplu Bakış.</i>
Bölüm VIII	<i>(225-466) Eski Anadolu Kentleri (M.Ö. 3000-M.S. 395).</i>
Bibliyografya	<i>(467-474)</i>
Sözlük	<i>(475-477)</i>
Fotoğrafları	
Çekenler	<i>(477)</i>
Dizin	<i>(478-481)</i>
Bir Atılganın Yaşam Öyküsü ve Anıları	<i>(482-502)</i>
Haritalar	<i>(505-506)</i>
Levhalar	<i>(Lev.1 - 112)</i>

Eski Anadolu Kentleri (M.Ö. 8000 - M.S. 395)

Acemhöyük 440	Gâvurkalesi 417-418	Myus 380-381
Aigai 277	Gordion 410-414	Neandria 241
Aizanoi 402-404	Halikarnassos 388-390	Nemrud Dağı 458-461
Alabanda 383-384	Hattuşaş 420-421-427	Notion 300-301
Alacahöyük 436-437	Herakleia 381-383	Nysa 372-373
Alanya 451	Hierapolis 373-375	Olba 452-453
Alexandria Troas 240	Ildırı 306-310	Olympos 400
Alinda 384-385	İasos 387	Pamukkale 373-375
Anamur 451	İstanbul Müzesi 227- 230	Patara 397-398
Ankara 414-416	İzmir 283	Pergamon 245-276
Ankara Müzesi 418-420	Kaniş 437-439	Perge 443-447
Antakya 457	Karatepe 456	Pessinus 409-410
Antalya 441	Kaş 398	Phaselis 401
Antiphellos 398	Kaunos 392	Phokaia 280-282
Aphrodisias 376-379	Klaros 301-303	Pınara 394
Araphisar 383-384	Knidos 391-392	Pitane 276-277
Arsameia 457-458	Kolophon 299-300	Pompeipolis 454-455
Asklepieion 272-276	Kommagene 457	Priene 340-355
Aspendos 447-448	Korasion 453	Sagalassos 465
Assos 242-245	Korykos 453-454	Sardes 293-298
Aydın 371-372	Kültepe 437-439	Seleukeia 452
Bayraklı 283	Kyme 278	Side 448-451
Belevi 333-334	Kyzikos 231	Silifke 452
Bergama 245-276	Labranda 385-386	Smyrna 283-292
Bodrum 388-390	Laodikeia 375-376	Stratonikeia 385
Boğazköy 420-427	Larisa 278-279	Sultanhisar 372-373
Chimaira 400	Letoon 396-397	Sapinuwa 440
Çandarlı 276	Limyra 399-400	Tarsus 456
Çavdarhisar 402-404	Magnesia 298-299	Telmessos 394
Daskyleion 231	Magnesia (Menderes) 334-340	Teos 303-305
Demre 398	Manisa 298-299	Termessos 441-444
Didyma 366-371	Mersin 455	Tralleis 371-372
Diocaesarea 452-453	Metropolis 466	Troya 231-240
Elaiussa Sebaste 454	Milas 387-388	Xanthos 394-396
Ephesos 310-333	Miletos 355-366	Yazılıkaya 428-435
Erythrai 306-310	Mylasa 387-388	
Euromos 386	Myra 398	
Fethiye 394	Myrina 278"	
Foça 280-282		

ÖNSÖZ

Elimizdeki “Anadolu Uygarlıkları” cildi, yazarın elli yılı aşkın bir süre boyunca Avrupa’da ve Amerika’da yabancı dillerde yayınladığı eserlerin özünü oluşturur. Kitapta Anadolu’nun M.Ö. 2500-M.S. 395 tarihleri arasındaki uygarlıkları ayrıntılı bir biçimde ele alınmış, ayrıca tarihten önceki çağlar (M.Ö.600,000-2500) ile Bizans, Selçuk ve Osmanlı kültürleri de toplu bakış halinde sunulmuştur.

Kitapta Hatti, Hitit, Hurri, Geç Hitit, Urartu, Fryg, Yunan Arkaik, Yunan Hellenistik Dönemlerinin bütünü, Roma Dönemi’nin bir bölümü yazarın kendi araştırmalarının sonuçlarıdır. Buna karşılık Hitit ve Hurri tarihleri hakkındaki bilgi Hititologların çalışmalarından yararlanılarak yazılmıştır. “Eski Anadolu Kentleri” de (IX. Bölüm) büyük ölçüde başka bilim adamlarının araştırmalarına dayanmaktadır. Böyle olmakla beraber bu konularda da yazar ortaya yeni yorumlar koymuştur,

“Anadolu Uygarlıkları” arkeologlara, Eskiçağ tarihçilerine, sanat tarihçilerine ve mimarlara olduğu gibi yurdumuzun geçmişine ilgi duyan sanatsever aydınlarımıza da yararlı olmak düşüncesi ile yazılmıştır

Kitabın “Eski Anadolu Kentleri” bölümünün (Bölüm IX) Türkçe baskısının gözden geçirilmesinde Prof. Dr. Orhan Bingöl bana destek oldu. Aigai bahsi de kendisi tarafından yazıldı. Ayrıca bütün bölümlerin hazırlanmasında Prof. Dr. Meral Akurgal’ın büyük yardımlarını gördüm; çizgi resimlerin önemli bir bölümü onun elinden çıktığı gibi, metnin son kontrolünü de kendisine borçluyum.

Renkli ve siyah-beyaz fotoğrafların büyük çoğunluğu Mehmet Ali Döğenci tarafından çekilmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki Ağlayan Kadınlar Lahdi’nin fotoğrafları Wolfgang Schiele’nin (İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü) çekimleridir. Siyah-beyaz fotoğrafların bir bölümü ise üç rahmetli fotoğraf ustasının, Halit Gökberk, Burhan Görgüç ve Selahattin Öztartan’ın değerli anılarıdır.

Çeşitli fotoğraflar için Prof. Dr. Kellner’e, Prof. Dr. Max Hirmer’e, Prof. Dr. Bilge Umar’a, arkeolog Aziz Albek’e, Ara Güler’e, Ozan Sağdıç’a, Coşkun Tütüncü’ye, Kültür ve Turizm Bakanlığına, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ne, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ne, Efes Müzesi’ne, British Museum’a, Louvre Müzesi’ne, Doğu Berlin Müzesi’ne candan teşekkürlerimi sunarım (kitabın sonunda fotoğrafların kimler tarafından çekildiği ya da sağlandığı bir liste halinde gösterilmiştir).

Anadolu Uygarlıkları Kitabının Yayınlanması Öyküsü

Bu kitabın neden daha önce yazılmamış olması akla gelebilir. Nitekim yazarın dış ülkelerde İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan ve İspanyol dillerinde yüksek tirajlı kitapları yayınlanmış olmasına karşın Türkçe yazılmış benzer bir kitabının bulunmayışı çok eleştirilmiştir. Ancak böyle bir yapıtın Türkiye’de yakın zamana değin gerçekleştirilmesi olanak dışı idi. Örneğin Almanca, İngilizce ve İtalyanca yayınlanmış olan Hitit sanatı kitabımın Türkçesini bastırmak için 1960 yıllarının ortasında Eti Bank’ın o zaman ki Umum Müdürünü ziyaret ettim. Genel Müdür ilgili davrandı. Kendisine İngilizce baskıdan bir nüsha armağan ettim. Eti Bank’ın Hitit sanatını basması çok anlamlı olacaktı. Ancak Eti Bank’tan hiç bir yanıt almadım ve o günden sonra da bir Türk kuruluşuna başyurmaktan kaçındım.

Anadolu Uygarlıkları kitabımın öyküsü ise daha ilginçtir. Kısaca dile getirmeye çalışacağım: Hitit kitabının uğradığı ilgisizlikten sonra Türkçe kitap bastırmak sevdasından vazgeçmiştim. Ancak bir gün çok sevindirici ve onur verici istekle karşılaştım. 1972 yılında bir gün Köşk’ten telefon edildi ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın benimle görüşmek istediği haberi verildi. Davetin konusu bildirilmemişti. “Ancient Civilizations and Ruins of Turkey”

adlı kitabımın bir nüshasını Cumhurbaşkanlığı'na sunulmak üzere imzaladım ve istenilen saatte Köşke gittim. Cevdet Sunay beni kütüphanede kabul etti. Cumhurbaşkanlığı "Hoş geldiniz" derken masanın üzerinde yığılı duran kitaplarımı işaret ederek "Ankara'daki yabancı devletlerin büyükelçileri eserlerinizi bana hediye ediyorlar; bu nedenle sizi tanımak istedim" dedi. Tatlı sözler söyleyerek iltifat etti ve kitapları nasıl yazdığımı sordu, arkasından da "Bu kitapların Türkçeleri niye yok" sorusunu yöneltti. Masada duran ciltler arasında "The Art of the Hittites", "The Treasures of Turkey", "The Birth of Greek Art" ve "Die Kunst Anatoliens" gibi kitaplarımın çeşitli Batı dillerindeki nüshaları vardı. Cumhurbaşkanlığına yanıt olarak "Bunların fiyatları genellikle 40-50 dolar arasındadır. Bu nedenle Türkiye'de birkaç nüshadan çok satılamayacağı için Türkçelerinin yayınevleri tarafından basılmasına olanak yoktur" dedim ve ilave ettim: "Size sunduğum bu küçük boy kitap Türk Mobil Oil Şirketi adına Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır; ikinci baskıdır ve fiyatı da 40 TL. dir. Bu, Türk okuyucuların da karşılayabileceği bir ücrettir; ancak bu fiyata satılabilmesi için on bin nüsha basıldı. Türkçe nüshayı da 40 TL na maaletek istersek bu tirajı on bin yapmamız gerekir. Ancak bu takdirde, bin nüshası satılır gerisi elde kalır. Yalnız bin nüsha bassak fiyatı 350/400 lirayı bulur ve bu kez ancak birkaç düzine satılır gerisi depoda kalır". Cumhurbaşkanlığı "hakkınız ama izin verirsiniz Kazım Taşkent ten rica ederim ve bu kitabınızı Yapı ve Kredi Bankası'na bastırırız" dedi. Çok mutlu olacağımı belirttim. Ancak Cevdet Sunay kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanlığından ayrıldı ve Türkçe nüshanın çıkması gerçekleşemedi. Böyle olmakla birlikte yukarıda söz konusu olan kitabımın basılması konusundaki istekler devam etti. Nermin Neşci Kültür Bakanı olduğunun haftasında beni telefonla aradı ve "Ekrem Bey, sizin Ancient Civilisations kitabınızın Türkçesinin bakanlığımız tarafından basılmasını düşünüyorum; ne dersiniz?" önerisinde bulundu. Çok sevdiğimi ve onur duyduğumu söyledim. Ayrıca kendisine benim kitabımın Roma Devri sonuna kadar olduğunu, onun için bir ikinci ciltte de Bizans, Selçuk ve Osmanlı dönemlerinin de ele alınmasının yararlı olacağını ifade ettim. Nermin Neşci "sağ olun, bu çok güzel bir hizmet olacaktır" dedi ve benden ikinci cilt için de ilgilenmemi istedi. Ben derhal Bizans, Selçuk ve Osmanlı dönemleri için Semavi Eyice, Aptullah Kuran, Doğan Kuban, Oluş Arık, Gönül Öney, Filiz Çağman ve Ülker Erginsoy'a başvurdum. Adları geçen yedi bilim adamı, bölümlerini kısa sürede hazırlayarak gönderdiler: Ne var ki bürokrasi çarkı Türkiye'de yavaş dönüyordu. Nermin Neşci'nin bütün çabalarına karşın proje gerçekleşemedi ve bir süre sonra da Nermin Neşci bakanlıktan ayrıldığı için girişim sonuca ulaşamadı. Bununla beraber uğraşlarımız bir bakıma başka bir yarar sağladı. 1978 yılında İsviçreli "Office du Livre" adlı yayınevinin müdürü beni telefonla aradı ve benden Türkiye eski eserleri üzerinde bir kitap yazmamı istedi. O tarihlerde başka kitaplar yazmakta olduğum için özür diledim ve kendisine, Bizans, Selçuk ve Osmanlı dönemleri üzerine baskıya hazır durumda bekleyen bir kitabın bulunduğunu söyledim. "Düşünüyüm" dedi ve bir hafta sonra bir daha telefon etti ve yeni bir öneride bulundu: "Eğer siz de kısa da olsa, Bizans'tan önceki çağları yazarsanız, sözünü ettiğiniz kitabı yayınlarım. Çünkü bütün Türkiye uygarlıklarını kapsayan bir kitap daha çekici olur" dedi. Bu güzel fırsatı kaçırmamak için çok meşgul olduğum halde yeni öneriyi kabul ettim ve hemen yukarıda adları geçen meslektaşlarıma yazdım. Onlar Türkçe metinlerini kısa sürede yabancı dile çevirdiler; İsviçreli yayınevi de Türkiye'ye derhal yetenekli bir fotoğrafçı göndererek yeni ve güzel resimler çekirdi. Böylece kitap kısa sürede 1980'de yayınlandı. Kitabın "Art and Architecture of Turkey" adlı İngilizce nüshaları daha 1983'te tükendi; Almanca ve Fransızca da tükenmek üzeredir. Ama ne yazık ki kitabın Türkçesi yayınlanamadı.

Bu arada Ancient civilisations and ruins of Turkey kitabımın da yayınlanma şansı yeniden açıldı. 1979'da Çeşme yakınındaki Erythrai eski kentinde kazı yaptığım sırada rejisör Güneş Karabuda'nın yazılığında Cem Yayınevi'nin sahibi Oğuz Akkan ile karşılaştım. Bana "hocam ne zamandan beri sizin Ancient Civilisations and Ruins of Turkey eserinizin Türkçesini yayınlamayı düşünüyorsunuz" deyince öneriyi hemen kabul ettim ve bir anlaşma yaptık. Ancak Türkçe kitabı daha geniş tuttuğum için hazırlanması uzun sürdü. Anlaşmadan iki yıl sonra Oğuz Bey'e telefon ettiğimde benden özür diledi: "Bu arada kağıt fiyatları çok yükseldi; bütün arzuma rağmen projemizi gerçekleştirmeme şimdilik olanak yok" dedi. Bir süre sonra da Oğuz Bey'in beklenmedik ölümü ile bu yol da kapandı. Ancak bu arada Türkiye'de kitap okumaya ilgi artmıştı.

Bu durum karşısında kendim, yayınlayacak kuruluşlar aramaya başladım ve gördüm ki Türkçe kitabın artık şansı iyiden iyiye açılmıştı. Nitekim karşımda üç istekli buldum; 1) Türkiye'nin en büyük kitabevlerinden biri; 2) Holdinglerimizin en önemlilerinden biri; 3) NET Turistik Yayınları kuruluşu.

NET, kitabın tamamını papye kuşeye, en iyi kalitede ve en kısa sürede basmayı taahhüt edince onu seçtim ve şimdi görüldüğü üzere NET çok başarılı bir yayın gerçekleştirmiştir. "Anadolu Uygarlıkları" kitabı Avrupa'da da daha güzel basılamazdı.

*Ankara, 30 Mart 1988
Ekrem Akurgal*

ONBİRİNCİ BASKI

2002 yılında yedinci baskısı tükenmiş olan Anadolu Uygarlıkları 2003 yılından sonra yine NET tarafından iki baskı daha yapmıştır. Ancak uzun bir süredir kitapçılarda tükenmiş olduğunu okuyucular ve bazı yayınevleri bizzat bana ulaşarak bildirdiler ve kitabın tekrar basılıp basılmayacağını sordular. Uzun yıllar boyunca NET Kitabevi ile bütünleşen ve birlikte on baskı yaptığımız "Anadolu Uygarlıkları" kitabını tekrar basmayı öneren yayınevleri içinden Phoenix Yayınevi, Sayın Ünal Sevindik ile yaptığımız görüşmeden sonra, ondlkpek baskıyı biran evvel okuyucunun hizmetine sunma kararını verdim.

Türkiye'de tarih ve arkeoloji konuları da dahil olmak üzere son yıllarda çeşitli konularda kitaplar basan "Phoenix" Yayınevi'nin Ekrem Akurgal Hoca'mızın en tanınmış bilimsel ve popüler bu kitabını en güzel biçimde basacağı inancını taşımaktayım.

*Meral Akurgal
İzmir, 30 Mart 2014*

GİRİŞ

Türk Müzeleri

Atatürk'ün Türk Tarih Kurumu'nu kurması ve 1935'te Türk kazılarını başlatması ile yerli ve yabancı uzmanların yaptığı çalışmalar sonucu elde edilen eserler sayesinde Türkiye müzeler bakımından dünyanın başta gelen 3-4 ülkesinden biri olmuştur. Atatürk'ten önce bir tek İstanbul Arkeoloji Müzesi- (Müzeyi Hümayun) vardı. Şimdi yurdumuzda büyüklü küçüklü 136 müze bulunmaktadır. Bunlardan Topkapı Sarayı Müzesi, İbrahim Paşa Sarayındaki Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Ankara'da "Anadolu Medeniyetleri Müzesi" dünyanın başlıca müzeleri arasında yer alırlar. Ayrıca İzmir, Efes, Afrodiasias, Antalya, Side, Antakya, Afyon, Bodrum gibi Batı ölçüsünde önemli yerel müzelerimiz bulunmaktadır. Ancak henüz ulusal müzemiz kurulmamıştır. Ankara'daki "Etnografya Müzesi"ni zenginleştirip, onu "Türk Sanatları Müzesi" haline dönüştürmek gerektir. Çok önemli bir konuya daha değinmekte yarar vardır. Bugüne değin inşa edilen müzelerimizin pek azında doğal ışık ve sergileme sorunları göz önünde tutulmuştur. Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünde çalışan mimarlarımızın, dünyanın çeşitli yerlerindeki müzeleri incelemeleri ve ona göre model planlar hazırlamaları uygundur olacaktır.

Daha Çok Bilimsel Kazı, Kaçak Kazıları Önler

Müzelerin turizm ve ulusal kültür yönünden önemi büyük olduğuna göre, onları besleyen arkeoloji kazılarını da artırmamızda yarar vardır. 2013 yılı verilerine göre bugün yurdumuzda Türk uzmanlarca 109 adet Bakanlar Kurulu Kararlı kazı çalışması, 20 adet Yüzye Araştırması, 85 adet Kurtarma Kazısı, 3 yerde Sualtı Araştırmaları ve Müze Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen 65 adet kazı çalışması yapılmaktadır. Ayrıca 2013 yılında 23 Kamu Yatırım Alanında kazı gerçekleştirilmiştir.

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kaçak kazıların yapıldığını öğrendiğinde oraya hemen bir arkeolog gönderir ve o öreni kazarak, kaçakçıların tahribinden kurtarır. Bu yöntem eski eser kaçakçılığını önlemenin en kestirme yoludur. Bugün sayısı 85 olan kurtarma kazıları özünde daha çok sayıda olmak durumundadır. Çünkü Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün vilayetlerde ve önemli kasabalarda Eski Eser müdürlükleri bulunmadığı gibi, yüzlerce ören yerinin bekçisi bile yoktur. Bu nedenle her gün pek çok yerde yapılan kazılardan devletin haberi olmamaktadır. Sözün kısası halen elliye aşkın yerde yapılan kurtarma kazılarının daha da artırılmasında yarar vardır. Bir başka deyişle kazı yapmamak ören yerlerini kaçakçılara teslim etmek demektir.

Batı Dünyası'nda her ülkenin kentlerinde müze müdürlüklerinden başka "Eski Eserleri Koruma Müdürlükleri" vardır. Bunlara İtalya'da Soprintendente Hellas'ta (Yunanistan'da) Ephoros denmektedir. Kırk yıldır bu sorun bütün ilgili bakanlara ve idarecilere çeşitli fırsatlarla yazılı ve sözlü anlatıldığı halde nedense hiç dikkate alınmadı. Bugün İtalya'da ve Hellas'ta bu müdürlükler sayesinde hiç bir kaçak kazı yapılamamaktadır. Biz de kaçak kazıları önlemek istiyorsak ilk iş olarak şimdilik en aşağı yirmi yerde jeep türünden araçlarla donatılmış "Eski Eserler Müdürlükleri" kurmak ve korunmadan yoksun olan en azından yüz ören yerine bekçi koymak zorundayız.

Yabancı Heyetlerin Kazıları

Yabancı kazılar bir çok bakımdan Türkiye için son derece önemlidir. Bugün Türkiye'de 34 adet yabancı kazı yürütülür. Yabancı bilim adamları 15 kadar da yüzye araştırması yapar. Bunların bize sağladıkları yararları kısaca sıralayalım: 1) Otuz yabancı kazıda ortalama 20-30 yabancı uzman çalışır. Yani 500'ün üstünde yabancı bilim adamı mesleki çalışmasını Türkiye'ye borçludurlar ve bu yüzden genellikle Türkiye 'ye yürekten bağlı kimselerdir. Bu uzmanlar yurdumuzun ve eski eserlerimizin en iyi ve en etkili propagandacılarıdır. Onların Türkiye'yi tanıtmak için yaptıkları reklamı milyarlar versek sağlayamayız. Çünkü bu 500 uzman yurdumuzdaki çalışmalarını binlerce kişinin okuduğu bilimsel dergilerde yayınladıkları gibi, yüz binlerce insanın okuduğu günlük gazetelerde de anlatırlar. 2) Otuz yabancı kazı en önemli otuz

özenimizi her yıl otlardan temizleyerek gezilir ve görülür duruma sokar. Unutmayalım ki kazı çalışmaları bir ören yerine turistler için daha da çekici bir görünüm kazandırır. 3) Otuz yabancı kazı her yıl birçok işçiye 3-4 ay süre ile iş sağlar ve yabancı kazılar bize milyonlarca döviz getirirler. 4) Yabancı kazılar olmasaydı bu otuz yeri bizim kazmamız gerekirdi. Oysa ne milyarlarca tutan parayı ve pahalı araçları ne de gerekli yüzlerce uzmanı sağlayacak gücümüz vardır. 5) Yabancı kazıların uzmanları Türk arkeologları için çok yararlı rakiplerdir. Onlarla rekabet etmek, yarışmak bizi daha başarılı olmaya zorluyor. Rekabet insanları güçlü ve yaratıcı yapar.

Bütün bu nedenlerden dolayı yabancı kazılar ve yabancı yüzey araştırmalarını teşvik etmek ve sayılarını çoğaltmak bize büyük yararlar sağlayacaktır.

Yurdumuzdan Kaçırılan Eserler Geri Gelir mi?

Yurdumuzdan 1923'ten önce götürülmesine göz yumulan ya da tarafımızdan fermanlarla hediye edilen hatta para ile satılan eserlerin geri gelmesi sorunu söz konusu bile etmemek gerekir. Çünkü yerlerinden alınıp başka memleketlere götürülen eserlerin geri gelmesi kabul edilirse, basta Mukaddes Emanetler olmak üzere Topkapı Müzesi'ndeki bazı hazinelerin ve İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki başlıca eserlerin, örneğin Büyük İskender Lâhdi ile öteki, Sidon'dan getirilmiş olan önemli lâhitlerin geri verilmesi gerekecektir.

Buna karşılık 1923ten beri yasa dışı götürülmüş eski eserlerimizin geri getirilmesi olasıdır. Nitekim Prof. Kenan Erim Aphrodisias'tan çalınmış olan bazı eserleri geri getirtmiştir. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü de bazı önemli eserleri geri alabilmiştir.

Mesut Yılmaz'ın Kültür ve Turizm Bakanı iken Amerika'da açtığı dava çok tutarlı bir yöntemdir. Amerikalı avukatlar becerikli ve ünlü uzmanlara olumlu sonuç alınması beklenebilir. Davayı kaybetsek bile mağdur duruma düşeceğimiz için Amerikan kamu oyununun sempatisini kazanmış oluruz. Böylece hiç olmazsa bundan sonraki kaçak alışverişler büyük ölçüde hızını yitirir.

Türkiye'de Arkeolojinin Durumu

Türkiye eski eserlerinin bolluğu, güzelliği ve özellikle çeşitliliği bakımından dünyada en ön sırada yer alan 3-4 ülkeden biridir.

Atatürk'ün arkeolojiye büyük önem vermesi ve Türk Tarih Kurumu'nu kurması sayesinde Türk arkeologları her bakımdan gerekli kitap, araç ve araştırma giderlerine sahip oldukları için Türk arkeolojisi Batı standartları ölçüsündedir. Bugün Türkiye 'de iki düzineyi aşkın arkeolog herhangi bir Batı üniversitesinde ya da kuruluşunda önemli bir yer edinebilecek yetenektedir.

Türk Tarih Kurumu'nun devletleştirilmesi ve onu bugün yönetenlerin Atatürk'ün çizdiği yoldan ayrılması büyük bir yanlışlıktır. Atatürk Selçuk ve Osmanlı tarihine değer verdiği ölçüde, Eski Anadolu uygarlıklarına da önem vermiş ve yurdumuzun eski eserler yönünden dünyada ön sırada yer almasını sağlamıştır. Eski uygarlıkların ortaya çıkarılması hem turizm yönünden kültür varlıklarımızı zenginleştirmiş hem de Türkiye'nin dışarıdaki kötü tanınmış imajının büyük ölçüde düzelmesine yardımcı olmuştur.

Türk Tarih Kurumu devletleştirildikten sonra 1071'den önceki kültürleri önemsememektedir. Oysa 1935'ten 1983'e yani Türk Tarih Kurumu'nun devletleştirilmesine değin Türkiye'deki kazıların en önemlilerini Kurum finanse etmiştir. Yeni Türk Tarih Kurumu ise kazıları çok sembolik bir rakamla desteklemektedir. Türk arkeolojisinin yukarıda değindiğimiz parlak durumu ve elli yıl içinde 136 müzenin kurulmuş olması Atatürk tarafından başlatılan yeni milli politikanın ürünleridir. Ne yazık ki yurdumuzda bazı kişiler ve çevreler milliyetçiliği dar bir çerçeve içinde sınırlandırmakta ve 1071'den önceki Anadolu uygarlıklarını bizden saymamaktadırlar. Oysa biz Türkler Anadolu topraklarında oluşmuş bütün toplulukların çocuklarıyız ve onların bize bıraktıkları kültür varlıklarının mirasçısıyız. Bu kültürler bizim değildir dersek bize "öyle ise orada ne işiniz var" demezler mi? Kaldı ki Anadolu'ya gelen bütün topluluklar yarımada potasında erimiş ve onun sonunda bugünkü Türkiye ortaya çıkmıştır. Türkler Anadolu'ya geldiklerinde orada en azından kendileri sayısında yerli topluluklar buldular. Türkler yerlileri kesmediklerine ya da yurt dışına atmadıklarına göre onlarla karıştılar. Türkiye Cumhuriyetimin kuruluşundan sonra Yunanistan'la yapılan mübadele ve onu takip eden kısmi göçler dışında

bütün tarih boyunca Anadolu'dan dışarıya göç eden hiç bir topluluk yoktur. Tersine gelenlerin hepsi yanmada potasında erimişlerdir. Öyle ise biz Hattilerin, Hititlerin, Hurri ve Urartuların, Fryglerin, Karialıların, Lykialıların ve daha Anadolu'da yaşamış bütün milletlerin çocuklarıyız.

Turizm Bakımından Eski Eserlerimiz

Yabancı turistlerin en aşağı üçte biri yurdumuza eski eserlerimizi görmek için gelirler. Her Batılı turist okulda Homeros'un "İliada"sını okumuştur; onun için Troya'yı ve Batı Anadolu'yu görmek ister; kulakları ile ünlü Frygia kralı Midas'ın; zenginliği ile nam yapmış Lydia kralı Kroisos'un öykülerini, Kleopatra ile Antonius'un aşkını tarih kitaplarından öğrenmiştir; bu yüzden onların yaşadıkları yerleri gezmeyi özler. Hıristiyanlar St. Jean'ın ve Meryem Ana'nın Efes'teki kiliselerini, Noel Baba'nın Demre'deki kilisesini, İstanbul'daki ve Trabzon'daki Aya Sofya'yı, Doğu Anadolu'daki Sümela Manastırını, Orta Anadolu'daki bin bir Kiliseyi ziyaret etmeyi düşlerler. Daha çok okumuş olan Batılı aydınlar ise Thales, Anaximenes, Anaximandros, Herakleitos ve Anaxagoras gibi filozofların, Mimnermos ve Anakreon gibi ozanların yaşadıkları Ege kentlerimizi tanımak mutluluğuna erişmek isterler. Batı dünyasının kendine mal ettiği antik mitolojinin en tanınmış kahramanları Anadoluludur. Birçok Avrupalı turist efsaneleri ile ünlü Anadolu kentlerini tanımayı bir kültür ödevi sayar.

Yabancı turistlerin Türkiye'ye gelmelerinde yarar görüyorsak en aşağı 100'ü aşkın eski kenti eski hali ile ortaya çıkarmamız gerekir. Bu örenler turist çekeceği gibi Ortak Pazara da girmemizi sağlayacak başlıca etkenlerden biridir. Çünkü kendimizi dünyaya tanıtacak en uygun konu, hiç olmazsa şimdilik, eski eserlerimizdir.

Eski Eserleri Tanıtma Politikamız

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın eski eserlerimizi ve genellikle kültür varlıklarımızı tanıtma konusundaki çalışmaları övgüye değerdir. İlk büyük başarılı çalışma Avrupa Konseyi adına İstanbul'da 1983'de açılan büyük sergi oldu. Burada eski Anadolu Uygarlıkları ile birlikte Selçuklu ve Osmanlı eserleri sergilendi ve yabancı memleketlerden akın halinde gelen turistler, gazeteciler ve bilim adamları tarafından hayranlıkla izlendi. Bu arada görüldü ki Türk Dönemi sanat yapıtları daha çok beğeni kazandı. Ancak o sergi yalnız Türk eserlerinden oluşsaydı bu denli büyük ziyaretçi topluluğunun ilgisi çekilemezdi. Türklerin Hıristiyan sanatına ait Bizans eserlerini de aynı hoş görürlükle ön plana koymaları takdirle karşılandı.

İstanbul sergisinin ardından seçme eserlerden oluşan bir sergi Japonya "ya gitti ve orada büyük yankılar yaptı. Aynı sergi Hollanda'ya gönderildi ve şimdi İtalya'da bulunuyor. Bu sergi de o denli başarılı oldu ki bütün Avrupa ülkeleri serginin kendilerine de gelmesini sabırsızlıkla bekliyorlar.

Muhteşem Süleyman Sergisi ise Müzeler Genel Müdürlüğü'nün geliştirdiği kültür çalışmalarının en parlağı oldu. Sözü geçen üç önemli sergi ile böylece 1983'ten beri Türkiye'nin dışa tanıtılması bakımından büyük atılımlar oldu. Bakanlık şimdi de ilk önce Almanya'da gerçekleşecek olan büyük bir Hitit sanatı sergisi hazırlamaktadır. Bu başarılı işlerden dolayı o yıllardaki Kültür ve Turizm Bakanları (Mükerrerem Taşçıoğlu ve Mesut Yılmaz) ile bütün idarecileri candan kutlamak gerekir.

Türkiye'deki arkeoloji çalışmaları konusunda her yıl yapılan kazı sonuçları sempozyumunu da anmak doğru olur. Söz konusu sempozyum uluslararası bir toplantı olup, ona her yıl yüzlerce yabancı bilim adamı katılmaktadır; ve böyle bir toplantı her yıl yalnız Türkiye'de yapılmaktadır. Bir başka deyişle bu konuda dünyada eşsiz ve örnek durumdayız. Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün İstanbul Kültür Sarayı'nda gerçekleştirdiği 34. Assyrioloji Kongresi de uluslararası ilgiyi üstümüze çekti. Kongrenin başkanı Fransız bilgini Prof. Garelli kapanış konuşmasını şu sözlerle noktaladı: "34. Assyrioloji Kongresi bugüne değin yapılan toplantıların en güzeli ve en başarılısı oldu ve öyle sanıyorum ki önümüzdeki yıllarda başka ülkelerde yapacağımız kongrelerde de İstanbul'daki bu buluşmayı hayranlıkla yad edeceğiz".

Turizmin geliştirilmesi konusunda eski eserlerden yararlanmayı öğrenmiş bulunuyoruz. Bunun güzel bir örneğine 1987 Mayıs ayında Berlin'de tanık oldum. Berlin'in 750. kuruluş törenlerine Kültür ve Turizm Bakanlığımız bir "Türk Kültür Haftası" ile katıldı ve yurdumuzu müzik, sanat ve kültür varlıklarını başarıyla tanıttı. O dönemdeki Kültür ve Turizm Bakanı